

Миненко Я.В.

(наук. кер. — ст. викл. Терещенко А.В.)

студентки IV курсу

факультету технічних наук і управління

ПВНЗ ПІБ МНТУ ім.академіка Юрія Бугая

РЕЦЕДИВ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ: ЗА І ПРОТИ

На сьогодні, інститут смертної кари відомий більшості країн світу. Він з'являється тоді, коли держава бере на себе функцію виконання покарань за скоєні злочини. Після здобуття Україною незалежності та з початком формування вітчизняної правничої системи у суспільстві тривали суперечки щодо застосування смертної кари. Це, передусім, було пов'язано з дедалі більшою криміналізацією усіх сфер життя, різким зростанням кількості умисних убивств за обтяжуючих обставин та ін.

Слід зазначити, що застосування смертної кари до злочинців, що вчинили найтяжчі злочини, не є новелою на території України. Зокрема, тілесні й калічніцькі покарання передбачалися «Руською правдою». Літописи також зберегли певні відомості про даний вид покарання у Київській Русі. Так, під час князювання Володимира Святославовича різко зросла кількість «розбоїв». Розбій являв собою у не просто майновий злочин, а й акт класової боротьби, соціального протесту з боку людей, що в процесі феодалізації позбулися землі й волі. За порадою єпископів Володимир і почав застосовувати до розбійників смертну кару, але після обов'язкового судового розгляду обставин злочину. Дослідники зазначають, що скарати злодія на смерть можна було тільки у виключному випадку: коли його схоплять вночі на місці злочину, або коли він буде чинити опір; коли ж злодія схопили і зв'язали, а потім вбили, то винні мали сплатити штраф [5].

Смертну кару застосовували також і козаки за найтяжчі покарання. Зокрема, під час військового походу козака, що вживав спиртні напої і тим самим міг піддати загрози життя товаришів, закопували живцем в землю чи топили.

Значну роль на українських землях протягом 16 ст. відігравали Литовські статути, в яких за навмисні злочини винний відповідав повною мірою. За навмисне вбивство злочинець карався смертю, а з його майна стягувалася так звана «головщина» та інші видатки пов'язані із заподіянням матеріальної шкоди; або ж, суворе покарання передбачалося за крадіжку: при крадіжці коня або рецедивів передбачалося повішення; водночас злочин, учинений шляхтичем карався лише штрафом, ніж такі самі протизаконні дії простої людини. Зокрема у випадку заподіяння ран шляхтичем шляхтичеві винний карався відрубанням руки. За подібний злочин учинений щодо простої людини, винний шляхтич карався штрафом, якщо

простолюдін поранив шляхтича, він підлягав смертній карі. Тобто, можемо константувати факт, що смертна кара застосовувалася лише до осіб, які займали нижчі щаблі соціальної драбини [6].

Статут 1529 року передбачав смертну страту за вчинення злочинів проти релігії і церкви; проти держави; проти порядку управління; проти правосуддя; проти військових; проти життя, здоров'я і честі людини; майнових. Покарання винних осіб визначалося по різному залежно від класової і станової приналежності як потерпілого, так і злочинця. Коли був вбитий шляхтич кількома шляхтичами і всі вони були визнані винними, то карався смертю тільки один, по виборі обвинувача (позивача), інші засуджувалися до тюремного ув'язнення і виплати «головщини». Якщо шляхтича вбили прості люди, то смертна кара чекала всіх, скільки б їх не було, лише у разі вбивства у бійці кількість простих людей, які підлягали покаранню смертю, обмежувалося трьома особами. Коли єврей єврея вбив, поранив чи побив, то суд між ними повинен бути здійснений на основі їх права і привілеїв [5].

За часів Петра I подібний вид покарання встановлювався за 123 злочини. Цариця Єлизавета Петрівна призупинила виконання смертної кари, хоча й остаточно не скасувала цей вид покарання.

На початку ХХ століття смертну кару в Російській імперії застосовували як знаряддя боротьби з опозиційними влади силами в суспільстві. В Радянському Союзі вона передбачалася за державні та деякі інші злочини, але 26 травня 1947 року смертну кару, в мирний час, було скасовано і замінено на засудження до 25 років виправно-трудова таборів [5].

Пізніше смертну кару виокремили самостійною статтею, «як виняткову міру покарання», аж до її скасування. Було визначено вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких могли призначити цей вид покарання, а саме: зрада батьківщині, шпигунство, диверсія, терористичний акт, бандитизм, убивство за обтяжуючих обставин. Смертна кара не застосовувалася до осіб, які не досягли повноліття (18 років), до жінок у стані вагітності на момент учинення злочину, винесення або виконання вироку [6].

В незалежній Україні смертна кара існувала «як виняткова міра покарання» у вигляді розстрілу і встановлювалася вона за особливо небезпечні злочини проти життя, правосуддя, за воєнні злочини, але рішенням Конституційного Суду України було визнано, що смертна кара суперечить Конституції України. Остаточно, як вид покарання, її було скасовано в 2000 році. Треба зазначити, що на той час більшість громадян позитивно сприйняли цю звістку, адже не слід забувати, що коли постає питання про припинення людського життя, то в сукупності сприймаються правові, психологічні, економічні, релігійні та інші фактори [2].

На сьогодні, тема смертної кари ще не вичерпала себе, адже 23 лютого 2011 року у ВРУ зареєстровано проект закону «Про внесення змін до кримінального та кримінально-процесуального кодексів України» щодо

введення смертної кари, як виду покарання. Авторами законопроекту є народні депутати від комуністичної партії України Петро Симоненко, Ігор Алексеєв, Валерій Беус [4].

Цим документом передбачалося встановити можливість застосування, як виняткової міри покарання смертної кари за тяжкі та особливо тяжкі злочини, як умисне вбивство, торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини, розбій, бандитизм, терористичний акт, контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отримання хабара. Але слід згадати, що відсутність смертної кари в Україні є обов'язковою умовою для перебування нашої держави в Раді Європи.

За словами Володимира Яворського, виконавчого директора української Гельсінської спілки з прав людини, щоб відновити смертну кару потрібно змінити Конституцію і денонсувати ряд міжнародних договорів. Наслідком денонсації стане, виключення України з ради Європи і серйозний конфлікт з ООН. Крім того, експерт відзначив, що відновлення смертної кари не є повноваженням Верховної Ради, оскільки всі ці зміни повинні затверджуватися на референдумі [7].

Зараз у світі налічується 129 країн, які скасували статут і всього 68 країн, які застосовують даний вид покарання. В контексті останніх подій в Україні було проведено опитування громадян щодо повернення смертної кари і виявилось, що більша половини громадян виступає за смертну кару.

Дійсно, дані багатьох соціальних досліджень демонструють, що від 60 до 80% українців підтримують смертну кару. Щодо довічного позбавлення волі, то утримання цих в'язнів коштує порядку 14 тис. грн. На рік з розрахунку на одну людину. Саме через це обурюється громадськість, що ми, як платники податків, змушені фінансувати перебування та обслуговування вбивць, які і без того завдали значних фінансових та психологічних втрат для населення. Подібні дії є подвійною платою за їх злочини і не можуть бути визнані, як справедливе ставлення до всіх членів суспільства, тим паче до таких, які знехтували тим самим суспільством [7].

Крім того, засуджені довічне ув'язнення мають право бути помилуваними. У разі помилування, визначене засудженому покарання змінюється позбавленням волі на певний строк, але не менше 25 років. Таким чином, на думку багатьох правників злочинці не будуть покарані повною мірою, що могло б зрівнятися з позбавленням життя [2].

Частина дослідників обстоюють тезу про те, що смертна кара є ефективним засобом попередження злочинів. Страхітливий приклад такої міри покарання стримує потенційних злочинців від скоєння неправомірних дій. Також страта злочинців стовідсотково гарантує життя його потенційним жертвам у випадку подальшого потрапляння убивці на свободу.

З релігійної точки зору, упродовж століть церква впевнено підтримувала право держави карати злочинців, котрі загрожують гармонії чи спільному благу суспільства. Особи, що позбавляють життя інших, втрачають

своє право на життя. Подібне висловлювання можна знайти і на сторінках Біблії, яке звучить так: «Око за око, зуб за зуб».

Певний відсоток громадян України висловлюють заперечення щодо смертної кари і аргументують вони це тим, що:

смертна кара не є настільки ефективним методом залякування;

смертна кара перешкоджає інтегративним процесам України до європейської спільноти;

відсутність смертної кари є обов'язковою умовою для перебування країни в Раді Європи;

помилки та несправедливість у судових процесах відбирають життя у невинних людей;

протокол Європейської конвенції про права людини передбачає цілковите скасування страти;

смертна кара перешкоджає можливості реабілітації;

смертна кара передбачає собою катування.

Тож, в усі часи існувало чимало різноманітних смертних кар, котрі потребують тривалого обговорення. Для когось це може здаватися страшним і неправильним, інші вважатимуть це як справедливе покарання. Проте, не слід забувати що коли мова йде про прийняття закону, який буде регулювати таку вагому сферу суспільних відносин, все ж, на нашу думку, доцільно було б провести референдум. Варто пам'ятати, що кожна людина має право на життя, і руйнувати його через смертну кару, означає руйнувати те, що захищаєш.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2011 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 09.11.2011 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

4. Проект закону №8148 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально процесуального кодексів України» щодо введення смертної кари, як міри покарання» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

5. Хрестоматія з історії держави і права України: за ред. Яворського В. Харків: Консум. 352с.

6. Підручник: Історія України: за ред. Субстельного О. Київ: Одісея. 563с.

7. Гаркуша Ю.О. Смертна кара в Україні – чи можливе відновлення? //inkonf.org/garkusha-ua